

FERESTRE

*BUCUREȘTI, ANUL II, nr. 2
aprilie 2011*

*REVISTĂ EDITATĂ DE SITE-UL WWW.ISANOS.RO
Realizator tehnic: DRAGOȘ RĂDUȚU*

MOTO:

Trebuie să tindem mereu spre realizarea ideii de bine, generozitate și frumusețe, nici o operă literară nu poate trăi fără ele. Puterea pe care Dumnezeu ne-a dat-o trebuie s-o întrebuițăm bine, încât în urma noastră arta să devină mai bogată și oamenii mai buni.

MAGDA ISANOS

***NUMĂR OMAGIAL ÎNCHINAT POETEI
MAGDA ISANOS
(1916-2011)
La 17 aprilie 2011 ar fi împlinit 95 de ani***

***Acest număr conține în final înregistrarea
audio a unor poeme de Magda Isanos în lectura
scriitoarei Victoria Dragu Dimitriu***

POMII CEI TINERI

*Pomii cei tineri, în dimineața de marțe,
unii lângă alții au stat să se roage –
frunțile lor străluceau inspirate deasupra
pământului plin de zăpezi.*

*Și-n aerul în care nu erau zboruri,
pomii, ale căror umbre nu se născuseră,
cântau un imn pentru viață,
ca niște oameni goi și frumoși ei cântau:*

*„Soare de-aramă, zeu popular printre plante,
privește oastea noastră-ndrăzneată;
îci-colo aerul e rumen de tot printre ramuri,
că viitoarele fructe acolo vor sta...*

*Noi nu ne-nchinăm de fel și nu plângem,
ci pregătim un loc cât mai înalt pentru cuiburi
și pregătim o orgă de brazi pentru vânturi,
soare de-aramă, zeu totdeauna rotund...*

*Ni s-a povestit despre tine-n pământ,
când nu cunoșteam dimensiunile cerului;
ni s-a povestit despre tine-n leagănul cald.
Semințele-n somn visau că există colori,
roșu, albastru și gri, minunate colori.
Tu, peste frunțile noastre, soare, cobori.
Și noi vom da fructe, și noi vom fi hore de flori.
Gloria noastră toată-n vârș se presimte.*

Și-un curcubeu pe deasupra tulpinelor strimte

*cade vestind: nu moarte, desigur, nu moarte,
pomilor tineri în dimineața de marte.*

CINE VA CÂNȚA

*Cine va cânta cântecul mare,
în care să-ncapă pământul și toate
lucrurile blânde și întunecate,
rădăcini, amintiri amare?*

*Un cântec aproape neauzit
prin care să poată turmele trece –
și seara să crească înaltă și rece,
un cântec de pom desfrunzit.*

*Lumină, lumină, din nou tu cazî,
și cântecul vieții n-a răsunat.
Mereu cheltuindu-mă-n timpul bogat,
eu sunt ca un cer printre brazi.*

*Trebuie să preamăresc ceva și să mor.
Slavă pământului plin de morminte...
Trebuie să scriu, cu puține cuvinte,
de țarini și oamenii lor.*

DEPARTE SUNT VOLBURI

*Departe sunt volburi, furtuni.
În insula noastră calmă noi așteptăm.
Fiecare-n insula noastră visăm.
Cine pentru frunțile noastre-mpleți-va cununi?*

*Căci frunțile ni-s anume boltite
pentru-a purta cununi înflorite.
Au trăit, se va spune, -n această cetate.
Au trăit, au murit în simplitate.*

*Se va vorbi despre noi. Nu-i ciudat?
Pentru că stând în insula noastră-am visat,
am fost tineri și-am avut lumină multă de dat,
până-am scăzut și ne-am întunecat.*

Se va vorbi despre noi. Nu-i ciudat?

NU ȘTIU CUM S-A FĂCUT

*Nu știu cum s-a făcut.
Tinerețea s-a dus, a trecut.
Arcul sprâncenelor mele s-a mai lăsat.
Nu mai e mândru și încondeiat.*

*Ce s-au făcut zilele răsunătoare,
vara mea cu grâu și cicoare?
N-am să caut, n-am să-mi aduc aminte.
Toate erau mai frumoase-nainte.*

*Lumina egală
nu m-ademeneste, nu mă-nșală.
Toate fructele spre care-am râvnit
s-au copt și-n vis din nou au înflorit.*

*Da. Nu știu cum s-a făcut.
Pământu-i mic și zările-au scăzut.
Nu se petrec minuni și nu cad stele,
ca-n nopțile copilăriei mele.*

LAMPA

*S-aprinde-n oglindă lampa bătrână
cu picior și bonetă de-atlas –
și nu știu, eu povestesc, sau ea, fără glas,
amândouă cuprinse-n lumină.*

*Noaptea uneori se desface ușor,
c-un sunet de mătase lovită sau zbor,
trece-albăstrind toate zările,
până unde stau singure mările...*

*Dreaptă luci tinerețea mea, ca o sabie,
și fiece vis păzit de dânsa-nflori;
buzele mele spuneau uneori: „voi muri...”,
însă pe toate mările-aveam o corabie.*

ÎN DIMINEȚILE CLARE

*Uneori, în diminețile clare,
mă uit drept în soare răsând
și nu pot crede c-am să mor în curând;
viața mea sună înalt, fără-ntristare.*

*Cred în ea, cred în numele ei
și-n colorile-anotimpului meu,
sveltă ca mestecenii, mereu,
să freamăt aș vrea, în soarele-acesta dintăi.*

*Poate nu va fi seară, poate nu va cădea
în putred octombrie fruntea-mi aprinsă;
în glumă pun mâinile mele pe piept și zic:
viața e stinsă de mult, viața e stinsă...*

*Însă mai plin decât grădinile-n vară,
sângele meu sună atunci ridicând
o dulce-auroră-n obrajii de ceară:
o, nu-i adevărat c-am să mor în curând...*

CLIPĂ, DESFĂ-ȚI ARIPILE

*Clipă, desfă-ți aripile tale bogate;
mările se clatină departe,
undeva un curs de râu s-abate,
oamenii se nasc, oamenii s-acopăr cu moarte...*

Și tu, nesigur, îndepărtat anotimp...

*Nouri și soare și iarăși nouri adânci,
ca și când pe rând se descopăr frunți gânditoare,
toate se-ntunecă, se luminează pe rând,*

*până ce luna lovește umbrele toate;
iată mormintele, țărnul scânteie gol,
și-n casa de piatră fântânile cântă culcate,
dulce răsună brățărilor, părul domol.*

VIATA, NU MA PARASI

*Viață, nu mă părăsi în răsăritul acesta,
privește fruntea mea de pe-acum aurie.
Și aerul din cauza viitoarelor fructe
e rumen și plin.*

*Viață, -ncălzește puțin începutul acesta,
ascultă numele meu de pe-acuma sonor.
O pasăre zbura-n cea dintâi zi repetându-l,
și pomii ceilalți atunci mă luară de mână:
– Hai să-nflorim...*

*Tu nu mi-ai spus despre toamna frunzelor roșii,
tu nu mi-ai spus despre moartea copiilor,
nici pentru ce trandafirul spălbatec
râdea-n cimitir...*

AUZ

*Căzând din nori,
ploile capătă crengi și flori.
Aud și vizuinile și-aripa
care bate deasupra mea clipa.*

*Piticii care bat pe sub pământ,
căutând vâna de aur, râul sfânt,
ochii diamantului nesăgetat
și degetul unui urs împărat.*

*Toate le-aud.
Și-auzul încă mi-i crud.
Clopotul sângelui molatec, rotund
ține veștile care nu mai pătrund.*

*Ține veștile de la stea,
să n-ajungă în inima mea.
Ține veștile de la șerpui de casă,
și-n amiaza cuprinsă mă lasă
să cad și s-adorm profund,
clopotul sângelui molatec, rotund.*

AMIAZĂ

*Nu știu ce-a fost mai demult.
Am uitat. Din trecut m-am ales
ca să fiu singură, ca să te-ascult
înainte de-amurg și cules.*

*Cu fiecare lucru, azi știu,
mă-nrudesc și de zarea mea țiu.
revolta s-a făcut surâs, durează
această plină, fără greș amiază.*

*Ce-a fost mai demult am uitat.
Poate-am dormit și-am visat.
În bulbii de morcovi și cepe
e încă un vis care-ncepe.*

*În toate-i prea multă lumina.
Soarele l-aș culege cu mâna.
Dar pân' la urmă eu voi fi cules
și voi cădea în întunerec des.*

ÎNGER DIN LUMINĂ

*Înger din lumină, roagă-te pentru mine,
ieși din casa ta zidită-n rază
și zi: „Doamne, mă tog pentru pâne,
pentru somn și liniște-n amiază”.*

*Mânile mele grele nu se ridică.
Îngere, m-aș ruga și mi-i frică;
însă tu cu aripa roagă-te tare și zi:
„Să fie cu soare, să treacă repede ultima zi...”*

CÂND CEL IUBIT

*Când cel iubit departe plecase,
toate s-au retras în liniștea lor,
numai vremea nefolositoare rămase
și numele-n suflet, sonor.*

*Moartea veni atât de simplu, tăcut.
Mânilor care nu puteau cuprinde-au zăcut,
puse una lângă alta, cum sunt uneori
anume așezate unelte sau flori.*

*Părea că n-au fost niciodată
verile nalte, toamnele-n zarea cu steme.
Sub iarbă, poate, sânul mic de fată
respiră încă noaptea și se teme.*

FLORI

*Vijelioase flori, din pământ aburind,
ca niște strigăte cresc, saltă zâmbind.
Care e vrerea lor gingașă-n vreme?
Noaptea-n grădinile mari nu se vor teme?*

*Însă-n mijlocul lor, bolnav de vis,
ochiul lui Dumnezeu șade deschis...
Haina lui mirosind a ierburi și cer –
fără să știe orașul de piatră și fer.*

*Mânilor micilor flori intră-n pământ.
Morții când le sărută știu dacă-i vânt,*

*și de pe dânsle sorb ploaia și veștile.
Astfel, în flori își deschid morții fereștile...*

ÎNTOARCERE

*Vor fi și-atuncea ierburi și zăpezi...
Tu, ochi, cum ai să rabzi să nu le vezi?
„Ba nu, mai pe-nnoptate-am să mă scol,
să dau livezii, stupilor ocol,
să mângâi lemnul ușilor de-acasă
și păpușoii galbeni pe mătasă.*

*Dulăii vor veni să mă miroase,
cu boturile negre, somnoroase,
și gudurând spinările: «stăpână,
de unde vii, că miroși a țărână? »...”*

COPILĂRIA MEA

*Mi-i fraged sufletul, până pe buze mi-i fraged,
poate de iarba ce crește acuma la noi;
cu bice de aur trec sub fereastra mea ploi –
stau singură și-mi aduc aminte de multe:*

*Când eram mică legasem un leagăn de-o creangă.
„Vreau s-ajung steaua de-acolo...” strigam bunicului.
O, cât de sus s-au suit dușmănoasele stele...
Nu le mai văd, le-am uitat lumina curată.*

Mi-i inima tristă. Mama mi-a scris c-au tăiat

*pomii din fundul grădinii, leagănul putred;
odată cu dânsul, va fi căzut în buruieni
copilăria mea – și o mânăncă furnicile...*

II

*Cine povestește în mine, cine
mi-aduce aminte c-am trăit acolo,
în țara dintre sobă și genunchii bunicului,
întâia poveste cu zmei?*

*Vă voi face să trăiți de-a pururi,
ani duși, miraculoase răsărituri.
Deasupra gardului unde lumea sfârșea,
azi știu, de-acolo începea tărâmul zmeului.*

*Însă toate s-au sfârșit odată
când ardeau lumânările ziua.
Bunicul dormea într-o cutie frumoasă –
și l-au luat și l-au dus pe sub mării castani.*

*Toată noaptea m-am temut pentru dânsul.
Văzând că nu se mai întoarce, ziceam:
„Dacă se-ntâlnește cu scorpia? Haide,
Azor, să ne ducem la el.”*

*Și singură mai târziu am plecat.
Pe tărâmul zmeului mișună oameni.
În jurul inimilor lor un șarpe mic
se-ncolăcește; ei sunt triști și răi.*

Dar pentru dânsii scriu poemele mele,

*scutur deasupra lor copacii de-atunci și ploile:
amintiți-vă că sunt copii pe lume,
și plante albastre, și duioșii câni.*

MULTE CHIPURI

*Multe chipuri s-ascund în oglinzi,
obraji și mâni ca nuferii deschise,
străbat la suprafața multor vise
străbunii mei cucernici și plăpânzi.*

*Știu eu de câtă vreme n-au merinde?
Știu eu de când ca umbre rătăcesc?
Oglinda-ncet răsună și s-aprinde
și-n fundul ei pădurile-nverzesc.*

*Și mâna mea se face grea, precum
sunt cele care-or fi murit de-acum.
Ascult cum plouă noaptea și-aștept
un arbore să-mi crească peste piept...*

NOAPTE

*Cât de-ncet acei fulgi de-ntuneric căzură,
deasupra lumii, ca o cenușie nedumerire,
până ce neagra noapte cu stoluri veni.
Totul ca-n apele adânci acum era,
pomii atenți, casele, însăși lumina
era undeva în calma, umeda noapte,
ce nevăzută zâmbea.*

*Și timpul însuși mai curgea acolo
prin umbră ca printr-un pământ afânat.
Dar cine respiră ușor, fericit?
Poate păsări ce se visează zburând.
Noapte. Dumnezeu însuși sărută
cu gura lui neagră pământul,
ca și când cu duioșie ar spune:
„Haide, învățați-vă câte puțin să muriți...”*

CERUL ACELA

*Cerul acela fără de grabă căzu
și mirosi albastru lângă mine,
la ceasul trist când stelele luceau
cum cupele pe jumătate pline.*

*Ca ochii oboșiți de vis, așa
se desfăceau astralele pleoape,
și turbure, ca-n fundul unei ape,
cocorii nopții, ultimii, treceau.*

*Era hotar și liniște-n hotare
de s-auzea cum florile trosnesc,
ca niște-aripi de înger care cresc
departe,-n mari grădini neștiutoare.*

PRIMĂVARA

*Frumoșii arbori dorm acum sau zac;
zadarnic ai asculta pieptul lor mut,
pe care mușchi și zăpezi au crescut.
Însă crengi noaptea-n cer se desfac.*

*Apoi deodată zărilor-nfloresc
și clopote mari, clopote s-aud,
departe-n cerul vesel și rotund
hulubii albi și roșii se rotesc.*

*Tu, feciorelnică lume, bună-vestire
de undeva din pământ suie spre tine;
soarele-i ca un inel subțire.
Sună-n salcâmul pustiu verile pline.*

MĂ SCALD ÎN ZI

*Mă scald în zi ca un copil în râu.
N-am ieri, nici mâne, și voioasă-n uliți
privesc cum trece soarele cu sulii,
și mă gândesc la vară și la grâu.*

*Voi scrie despre-acea necruțătoare
bucurie de-a fi tânăr sub soare;
cu fruntea lângă cer voi scrie despre viață.
Tu, sărută-mi cartea, dimineață...*

*Fereastra se umple de-amurg și-ngândurată
se uită la mine cum mă bucur și cred –*

*ca și când eu am scornit grădina-ntomnată,
și stelele nalte, și coarnele scunde de ied...*

PĂDUREA

*Pădurea, când s-a făcut toamnă târziu,
a scoborât, ca pe niște odoare,
clopotele ei de verdeață răsunătoare,
de care faurii pământeni nici nu știu...*

*Și ea – bătrâna – le-ngroapă ca pe morți
aceste clopote de stejari și de ulmi,
ce scufundate-n pământ mai visau despre culmi
și dulce-n pământ sunau după grelele porți.*

*Atunci ca orbită lumea rămase,
crezând că mai vede înflăcărătele coame,
în vreme ce putred sânge de poame
spre buzele fetelor moarte începea să se lase...*

CAVALERUL

*Ploaia de prăvăvară, singură,
cu suliță și cu chivără,
a trecut prin pădure la pas,
pe calul ei verde.*

*În glumă împlinind minunile,
mugurii pocneau ca alunele,
și-atingându-i haina și părul,*

înfloreă măcieșul și mărul.

*Cu platoșă strălucind și cu pene
deasupra coifului său, alene,
cumpănindu-se și visând războaie,
trecea tânăra ploaie.*

*Gorunii spuneau: „Făt-Frumos,
dă-te de pe calul tău jos.
Aici doarme pajura și balaurul,
strălucind la soare ca aurul.”*

*Sub copite, sub potcoave mici,
se trezeau popoare de furnici.
Un melc mare auzea din casă
iarba cum crește grasă.*

*Se făcea senin, mai senin.
Cavalerul pălea ca un crin.
Nu i se vedea coiful, nici fața.
Îl fura soarele, ceața.*

*Calul cădea în genunchi și cădea
sulița, în vârf cu o stea.
Numai steagul în zare se vede,
pentru cine nu crede.*

MAMA

*Cu-ncetul, spațiul s-a mai lărgit.
Lucrurile devenind bogate-au sunat,*

*zările ca piepturi de dor s-au mișcat,
către mine venind.*

*De fapt, eram Cenușăreasa, eram
cea care poartă viața și cântă,
eram aproape de pământ și frântă
de marea mea putere ca un ram.*

*Priveam în tăcere pământul, zările,
brazdele-arcuindu-și spinările;
eram singură și-nrudită cu toate
lucrurile blânde și-ntunecate.*

*Dac-ar fi venit cineva și-ar fi zis:
„Am hotărât să-ți dăm cunună, vină...”,
fruntea nu-mi plecam pentru altă lumină,
inima n-o deschideam altui vis...*

ION

*Aș cânta liniștea din ograda mea.
Seara – când crește în cireș o stea –
mă mai uit o dată la curechi și bostani,
că sunt pulgar de-atât amar de ani.*

*Fața dumnezeului meu e-mblânzită.
Când mângâi pe grumaz câte-o vită,
sau când m-aplec să culeg un trifoi,
văd urma lui în țarină la noi.*

Cea mai frumoasă unealtă e coasa!

*Cine-i toarce păpușoiului mătasa?
Eu cred în dumnezeul țarinei mele –
printre cartofi dormind ca printre stele.*

*Nu mă tem de fulgerul lui, e-un amnar,
Dumnezeu, ca și mine,-i plugar;
seamănă, pune vie, culege.
Uneori nici n-așteaptă să lege...*

*Și pe mine-o să mă strângă-ntr-o zi.
Am să mă culc, n-am să mă pot trezi.
Chipul lui din nori va zâmbi:
„Ioane, astăzi nu mai este zi”.*

DIMINEAȚĂ DE PRIMĂVARĂ

*Început de primăvară. Câmpii,
peste care gâlgâie întâiul austru,
și ramuri palide, mișcându-se-n cer.
Acuma dimineața sărută fereștile.*

*Spun „viață”... și inima-mi bate deodată,
grăbită ca o pasere plină de spaimă.
Afară, noaptea de mart pălește cu-ncetul,
și arbori și turnuri răsar.*

*E ziuă și departe m-așteaptă lucrurile
și oamenii, cu-nțelesul lor bogat și trist.
Fiecare va avea în curând o umbră,
întunecată ca cele mai ascunse gânduri, o umbră.*

*Soarele va striga lumii: „Exiști...”
Și toate vor fi în ziua cuprinzătoare.
Chiar mormintele-n cimitirul de țară
vor fi ca niște mici grădini multicolore.*

*Lucruri. Voci de femei, aproape cântece.
Ferești deschise. Vrăbii pe-acoperiș. Drapele.
Cineva se ceartă. Lăptarul pune donița jos și zice:
„Bună dimineața, domnișoară Magda!”...*

ZEH

*Ieșind din pământ,
zeii cu creștetul sfânt
semănau a pomi și tufișe.
Luna cu raze furișe
lumina coroanele lor –
de laur și mirt mirositor.*

*Unde puneau piciorul sau mâna
înfloreau îndată țărâna,
și chiar în cer se făcură poiene
de stele clipind alene.*

*Apoi, cântece s-auziră,
de cimpoi și de liră,
și multe glasuri subpământene.*

*Aurul spunea vorbe viclene:
„Sunt ascuns și totuși lucesc.”
„Sunt marmora din care templele cresc.”*

*„Sunt piatra prețioasă, safirul.”
„Sângele mi-i ca trandafirul.”*

*Zei stăteau pe pietre așezați,
luminoși – în afară – și-ngândurați,
până ce florile-ncepură zglobii
melodii.*

*Clopoței erau, clopoței –
la un loc câte cinci, câte trei.
Și răcoros sunau albastrele,
cărora le răspundeau astrele,
cald, ca-ntr-o gușă de turturică,
floarea roșie cânta – și frică
răspândeau mortuarii crini,
de lună plini.*

*Geniile veniră
din scorburi, în sunet de liră.
Săreau, jumătate oameni, jumătate fiare,
centauri, zâne și vrăjitoare.*

.....

*Era plină grădina.
Cu fiecare zeu creștea lumina.
„Se face primăvară, zise-un arbust,
mugurii mei s-au umplut de must.”
„Și noi, vorbiră broaștele țestoase,
simțim pământul bine cum miroase.”*

*Și nu știu cine râse cristalin.
Cu toți ciocniră și băură vin,*

*sau poate numai lumină de lună,
care amețește și-mbună
la fel oamenii și stafiiile...
„Înflorească viile...”
striga zeul mic cât un ciot.
Doamne, se face ziuă de tot...*

*Și pământul sorbea încet
visul acesta de bătrân poet,
întâi picioarele întraripate
ale zeilor care ocroteau o cetate,
apoi coapsele, umerii lini,
mânile purtând lalele și crini,*

*și-n fine creștetul lor luminos.
Câteva ramuri văzui pe jos.
O broască și-o aripă de corb –
însă soarele-n cer era orb.*

***

CUM ERA MAGDA ISANOS?

Când citeai poeziile ei, necunoscând-o, nu puteai nici măcar bănuși ce fire veselă avea: în versuri răsuna tristețe multă și gravă... Cum se împăcau aceste două fețe? Lumina și umbra conviețuiau în armonie. Artist înnăscut, simțea că trebuie să se țină departe de sinceritatea impudică a confesiunii directe, de mărturisirea spontană și uneori necugetată, care mută povara pe sufletul altuia, relatându-și jurnalistic necazurile culese la cald și spuse de-a dreptul, sub formă de vești din infernul personal. Veselia diurnă îi filtra, dar îi și potența tristețea. Structurată în adâncime, ca o eclipsă, când între Soare și Terra se interpune Luna, iar sus se ivește „soarele negru al melancoliei”, Magda avea forța care se naște din echilibrul energetic al contrariilor. Știa din experiență că

oamenii nu vor să plângă, ci să râdă ori să fie mângâiați. Râsul, o altă fațetă a hohotului de plâns, e mai greu de stârnit, iar a mângâia e un har pe care puțini îl au, de obicei doar aceia care au suferit. Din îmbinarea între râs vădit și plâns ascuns, izvora profundul ei farmec. Nu alesese calea egoistă și ușoară a celor care se gândesc doar la durerea lor, afișându-și nefericirea, în loc să-și menajeze aproapele. Ea făcea mai mult: încerca să-i vindece pe cei din jur de melancolia vieții, ca și cum rostul ei pe lume era să nu-i lase pe ceilalți să-și risipească lacrimile.

Tristețea din poeziile Magdei este reversul veseliei diurne: un Narcis numai zâmbet se vede în poezie plângând, ori, înlăcrimat, își zărește în versuri surâsul. Amândoi acești Narcisi sunt autentici, unul fără altul n-ar putea exista. Magda își cuprindea propriul dublu: personajul fascinant, cuceritor, cu care nu te puteai plictisi, nici posomorî vreodată, își avea în sine antiteza, și astfel era ea însăși, cu umbre și lumini, o operă de artă a lui Dumnezeu. Distanța dintre tristețea din adânc și veselia de-afară dă nu numai măsura sufletului, ci și a talentului ei: spuse de-a dreptul, zvârcolirile care o frământau nu ar fi interesat pe nimeni, dar așa, gingășia din versuri se naște din prudența spunerii, din teama subînțeleasă și profundă că prin ceea ce spune ar putea răni. Lacrimile sunt cernute prin surâs, și zâmbetul este filtrat prin lacrimi.

În viața de toate zilele, momentele cele mai solemne, mai dramatice, le înviora cu un zâmbet. Când alții în situația ei ar fi plâns ori ar fi încremenit încruntați, ea râdea! Printr-o extraordinară putere, izvorâtă din marea ei generozitate, a fost în stare să-i facă pe ceilalți să râdă

chiar și atunci când înăbușitoarea boală de inimă ajunsese aproape de culme. Râdea pentru a-i scuti pe cei din jur de tristețe, ori, cel puțin, pentru a le atenua disperarea. Era înconjurată de o aură de umor, care făcea parte din frumusețea, din farmecul ei. Umorul altoit pe tragismul existenței dă vieții și scrisului ei o lumină eroică, poate mai mult, sau cel puțin la fel, ca implicarea în diversele cauze ale celor năpăstuiți.

Existența i-a fost hotărnicită de două mari războaie, unul la începutul, celălalt la sfârșitul vieții. Sinistrul reper i-a marcat copilăria și sfârșitul, iar primăvara și toamna aveau să însemne pentru ea, ca și pentru flori și grâu, timpul nașterii și timpul morții. Ca un pandant al războiului, apărea, firească, speranța în venirea cât mai grabnică a păcii, așteptarea „anului unu”, „anul păcii între popoare”. La 17 aprilie 1916, când se năștea Magda la Iași, ziarele scriau că Germania făcea demersuri pentru o pace separată cu Rusia. O revistă ilustrată din București dădea ca termen pentru sfârșitul războiului toamna aceluiași an, cel târziu: septembrie sau octombrie. Dar n-a fost să fie cum spera lumea: războiul nu mai putea fi oprit.

S-a născut în Duminica Tomii, la orele trei după amiază, probabil la spitalul Socola, unde lucra și locuiau părinții ei, la marginea orașului. Tocmai atunci, în ocolul primăriei, scriau ziarele, zburda, ca însăși ursita ei nerăbdătoare, un mânz rătăcit, roib, cu coama și coada neagră: întruchipare a tinereții, a nopții și a misterului, purtătorul vieții și al morții, simbol legat deopotrivă de ploaie, lună și soare, ca și de melodia înnoire a lumii.

Așadar, războiul și pacea, primăvara și toamna... Deopotrivă cu acestea, i-a marcat existența *marginea*, ca spațiu al locuirii și limită a dublului avânt: spre centru și

spre zări. S-a născut la marginea Iașului, și avea să locuiască în cea mai marginală provincie a României, Basarabia, în incinta unui spital aflat în afara capitalei, într-o casă situată la limita unui parc imens. În micul cimitir al așezării basarabene numite Costiujeni sau, mai românește, Cosânzeni, adolescentă fiind, ea privea la mormântul bunicului iubit, aflat într-o margine, și se gândea că, odată, va avea lângă el „un loc prea potrivit”...

Și a mai fost, în sufletul ei, o teamă, furișată, parcă, din tragediile vechi. A urmărit-o toată viața, după ce în fragedă copilărie o boală grea a lovit-o ca un trăsnet din cer: poliomielite. Copila perfectă, înzestrată cu toate darurile a fost doborâtă și aproape strivită de o boală cruntă. A zăcut mult și greu, a rămas cu glezna stângă inertă, ca piciorul rupt al unei păpuși. A purtat, ca un memento, urmele bolii și a rămas cu *teamă de fericirile prea mari*, care ar putea să-l supere pe Dumnezeu. Din nou, se întrezărește ideea de echilibru al contrariilor: purtând în sinea ei și râsul și plânsul, se gândea că fericirea exagerată își va chema, în mod fatal, antiteza, izgonită temporar de revărsarea bucuriei.

Norocul ei a fost că a avut părinți plini de grijă și afecțiune, surori care o adorau, iar în jurul casei o grădină minunată. Erau, de fapt, două grădini concentrice: parcul spitalului cuprindea în sânul lui grădina casei. Cum veneai, cu trăsura sau pe jos, te întâmpina o alee de salcâmi spre o poartă de lemn. În curtea străjuită de brazi, erau două alei de nuci și două de peri, câțiva meri, un vișin înalt, arțari și duzi; sub nuci, se făcea toamna un așternut de frunze foșnitoare. Fetele se tolăneau pe crengile unui arțar bătrân, și în toată grădina, iarba

creștea atât de înaltă, încât își puteau croi prin ea tuneluri....

Soră mai mare, Magda nu căuta să păstreze distanța față de cele mai mici: le spunea povești, era prima la jocuri, le cucerea prin vervă. Îndeplineau orice le-ar fi cerut: să joace teatru (ea născocea piesele, întotdeauna istorice, cu un sultan cotropitor și un domn român), să prindă muște ca să hrănească puii din cuiburile doborâte, sau să stea cuminți când făcea școală cu ele. Era conducătoarea lor, i se subordonau de bună-voie, o ascultau și nu-i ieșeau din cuvânt, iar dacă era ironică sau le făcea farse, nici nu le trecea prin minte să se supere. Nu atât diferența de vârstă, care nu era mare, conta, cât superioritatea. O superioritate psihică, un anumit fel de a fi, doar al ei, poate un privilegiu obținut cu prețul suferinței. Avea replica frumoasă și promptă, uneori tăioasă, era mai sprintenă la minte decât normalul vârstei, iar prin elocvență se impunea adesea și în fața celor mari.

Își scria poeziile solare noaptea, sub ocrotirea umbrei. Antiteza era perfectă: insomniacă, nocturnă, se situa în contrast cu lumina despre care scria. Așa cum noaptea este reversul zilei, poezia era cealaltă față a zâmbetului ei diurn. Nu-i plăcea să-și citească poeziile cu glas tare. Mamei ei, dacă o-ntreba, i le dădea să le citească singură, iar surorilor le cerea să i le copieze „pe curat”, cu chenar în două culori, căci ea avea un scris „urât”, dar cu trăsături ferme, bine formate, încă de la o vârstă foarte tânără. Văzându-și poeziile copiate caligrafic, zâmbea: „Dacă se vor găsi vreodată caietele astea, se va spune cu uimire: Ce scris pueril și ce gândire profundă!” Din când în când, își rupea caietele sau le ardea; pe unul l-a aruncat, într-o vară, în mare.

Numai o actriță cu vervă și temperament ar fi fost în stare să strălucească în rolul Subreței, din „Avarul” de Molière: simplă apariție mută, trebuia să-și farmece publicul având la dispoziție doar o mătură și o cârpă de praf! Elevă în clasa a VI-a de liceu, Magda a interpretat acest rol și a avut un succes extraordinar, la un hram, când era și „serbarea școlii”, au asistat sute de elevi, fete și băieți; la sfârșit, toți actorii au format o piramidă, iar Magda, cu mâinile-n șolduri, cu șorț și bonetă, poza râzând, în vârful, deasupra tuturor...

Emoții, putea să aibă, dar niciodată nu le-ar fi arătat, nu le-ar fi recunoscut; surorile nu au văzut-o niciodată având „trac”. Bineînțeles, toate astea presupuneau o luptă continuă cu sine, iar ea a fost, pe toate planurile, o *luptătoare*, astfel și-o amintesc toți cei care au cunoscut-o, așa o arată și episodul care urmează.

Cea mai rece și mai impunătoare clădire din Chișinău, Liceul Eparhial, se înălța posomorâtă pe o sprânceană de deal, deasupra unui rând de crâșme. Directoarea care conducea cu mână de fier liceul era doamna Elena Alistar, mătușa Magdei. Severă ca o mănăstire sau ca o pușcărie, Școala Eparhială era supranumită „Muntele Athos”, cu interdicția pe dos, cei opriți să intre fiind elevii de parte bărbătească. Când Magda a pășit spre mijlocul careului, celor o mie de fete li s-au muiat picioarele și în curtea zidită s-a făcut liniște. Directoarea le adunase ca să comunice o abatere gravă: două eleve de clasa a opta, de la secția normală, fugiseră din internat, într-o sâmbătă seara, ca să se ducă la un bal mascat. Urmau să fie drastic pedepsite, sancțiunea nu era încă oficială, dar se știa că aveau să primească pedeapsa maximă: eliminarea din toate școlile din țară. Magda a

făcut câțiva pași hotărâți, s-a oprit în fața directoarei și a cerut voie să vorbească. A prezentat pe scurt fapta, apoi starea materială a familiilor din care proveneau vinovatele. Erau fete sărace, din familii cu mulți copii, în anul acela urmau să termine școala și, „intrând în pâine”, ar fi putut să-și ajute părinții și frații; nu era vorba, așadar, numai de soarta lor, ci și de a familiilor. Orice pedeapsă, spunea Magda, trebuie să urmărească nu nimicirea vinovatului, ci îndreptarea lui. În ce mod ar fi putut acestea să se îndrepte, dacă erau scoase definitiv din școală? Eliminarea doar pentru un anumit interval sau muștrarea publică le-ar fi dat posibilitatea să se corijeze; în plus, ar fi învățat lecția iertării și a generozității, în locul ranchiunii care le-ar fi marcat pentru tot restul vieții. În mâinile directoarei stătea, deci, soarta atâtor oameni, doar ea avea posibilitatea de a îndruma spre bine niște copile care greșiseră din simplă curiozitate. Impresionată, directoarea părea gata să cedeze, când Magda a rostit un cuvânt care nu trebuia spus: „Pentru toate aceste motive, *trebuie* să le iertați!” *Trebuie...* Împinsă de firea ei voluntară, eleva o învăța pe directoare ce trebuie să facă! Doamna Alistar nici n-a mai vrut s-audă de clemență, mai mult: a eliminat-o și pe Magda pentru o săptămână. Atunci, toată școala a făcut greva foamei: veneau în sala de mese, dar nu se atingeau de mâncare. Meniul de la cantina școlii era, în general, sobru, dar, în timpul grevei, doamna directoare a dat dispoziție să se gătească mâncăruri alese, cu speranța că le va face pe eleve să cedeze. Protestul a durat, totuși, destul de mult, și lumea se mira cum reușeau fetele să reziste; de fapt, erau alimentate noaptea, cu dulcețuri, fructe, prăjituri, aduse pe ascuns de mama Magdei, gata

oricând să apere cauza unor copile sărace și nedreptățite. Solidaritatea elevelor de la Eparhială a uimit; după ani și ani, nimeni nu mai știa nici numele fetelor, nici dacă fuseseră iertate sau pedepsite conform deciziei. Tuturor le-a rămas însă în minte curajul Magdei, felul cum luptase ea în agora școlii. E ca și cum istoria ar fi reținut numele avocatului lui Dreyfus, uitându-l pe al celui pe nedrept reținut în Insula Diavolului...

Cum arăta Magda, studentă la două facultăți, Drept și Filozofie, în toamna anului 1934? Cel mai bine se descrie ea însăși, într-o schiță, sub chipul unei fete abia coborâte din trenul de Chișinău, gata să urce „calea regală” a Iașului, strada Carol, spre Universitate: într-un taior nou, în mână cu o servietă la fel de nouă, „își întoarce fața la dreapta și la stânga, și, cu mândrie și cu entuziasm, ea strigă din ochi tuturor: sunt studentă!” Apoi, „în neprimitoarea cameră mobilată, stă pe marginea patului și nu poate dormi; își amintește de grădina de-acasă...” „La Universitate, a doua zi, totul e copleșitor... Larma, zidurile prea înalte, îndrăzneala viitorilor colegi. Desigur, i se face curte, chiar dacă nu-i frumoasă, e tânără. Studenții îi fac loc lângă dâșii...” Ea „privește drept la oameni ca și cum le-ar spune: eu am să înving.”

Fațada Universității Mihăilene se desfășura simfonic, impresionându-i pe noii veniți, rătăciți între fețe necunoscute, în căutarea avizierelor cu anunțuri și orare. Corpul profesoral era alcătuit din „cariatide” pe măsura „zidurilor prea înalte”: nume prestigioase, cu doctorate străine și lauri academici... Pe de altă parte, Magda explorase și celelalte posibilități oferite de Iași: seratele de la „Bragadiru”, cinematografele, Copoul... Nu peste mult, însă, poezia și cărțile aveau să-i rămână singurii,

statornici prieteni, „într-o vreme mohorâtă și laborioasă.” În orașul dezolant, toamna, cu zgomotul ploii curgând în burlane, în timp ce „norodul vesel al studențimii” cobora la vale, spre oraș, grăbindu-se la vreo serată sau la un spectacol, doar ea urca la deal, spre gazdă, unde o aștepta, în camera rece, noaptea de insomnie...

El avea un nume sonor ca un pseudonim: Eusebiu Camilar. Amândoi erau poeți. Întâlnirea a fost una dintre acele apropieri care se întâmplă rar, o revelație benefică, și pentru unul, și pentru altul. Fericiți că soarta îi adusese alături, nici unul nu voia mai mult. Lucrurile s-au complicat mai târziu, când, înștiințată despre planurile lor de căsătorie, mama Magdei a sosit la Iași și a vrut să afle detalii despre viitorul ginere: „cine-i”, „de unde-i”, „cu ce se ocupă”, „ce studii are”, „din ce trăiește”, „din ce o să trăiești”... Și a constatat cu uimire că, în afară de superlative și declarații de dragoste („Îl iubesc... Cum era să-l întreb ce studii are?”), Magda nu avea nici un răspuns concret. Se iubeau, și asta le era de-ajuns. S-au căsătorit în martie 1938. În mai, ea le scria celor de-acasă: „Eu sunt foarte fericită, cred că nu e exagerat să spun că ne iubim în fiecare zi mai mult. Ne-am pus verighetele, ne stau foarte bine, nici largi, nici strâmte... Zeby îmi aduce flori din oraș, îmi lustruiește pantofii, și nu mă lasă să fac treabă, de parc-aș fi o principesă în exil. Câteodată mi-i frică. *Atâta fericire poate supăra pe Dumnezeu.*”

În septembrie 1939, Eusebiu Camilar a fost concentrat la Botoșani, trimis undeva „pe zonă”, și ulterior pe frontul de răsărit. Odată cu invadarea Cehoslovaciei de către armatele hitleriste, începuse conflictul, care avea să devină al doilea război mondial. Invadarea Basarabiei de

către armatele sovietice, la 28 iunie 1940, a însemnat exodul familiei din Chișinău, întâi la Iași, apoi la București, unde Magda i-a urmat. După o scurtă revenire în 1941, refugiul basarabean s-a repetat în primăvara timpurie a lui 1944; Magda a părăsit și ea, a doua oară, Iașul, familia s-a reunit în Bucureștiul aflat sub amenințarea continuă a bombardamentelor. Pentru Magda, au fost anii „plânsului pe prispe de lut”: singurătate, tristețe, atacurile repetate ale bolii... Stătea mai mult întinsă pe pat; mă duceam și-o îmbrățișam, îmi lipeam fața de umărul ei și mă uitam cum împlotea, căci ea împlotea mereu, în toamna lui 1944, ultima ei toamnă. Împletitul e geamăn cu așteptarea, iar ea nu termina niciodată de împletit ciorapi, nu din cauză că ar fi deșirat noaptea ce croșetase ziua, ci pentru că se gândea mereu la o pereche de picioare bărbătești cu tălpile înghețate, care trebuiau ocrotite de frig: picioarele lui Ulysse, aflat pe drumul către casă. Așeza unele sub altele șiruri albe, șiruri negre, șiruri cenușii: o nedescifrată Odyssee de lână. Și-a revăzut poeziile și, cu zece zile înainte de a muri, manuscrisul a fost depus la Editura Fundațiilor Regale. Lucrând împreună cu soțul ei la drama „Focurile”, a pus în gura unui personaj, următoarea replică, țâșnită din inimă: „Dac-aș ști că prin moartea mea se schimbă măcar un strop din nedreptățile lumii, sunt gata să mor...” S-a întâmplat la 17 noiembrie 1944, în casa din strada Popa Nan 49, la București. Și lumea, cu nedreptățile și atrocitățile, a continuat să curgă mai departe.

În ceremoniile pythagoreicilor, pe lângă muzică și dansuri, gimnastică filozofică, exerciții mnemotehnice și recitări de eufonii, un rol de seamă îl aveau parfumurile.

Rețeta unuia, furnizată de Plutarh, cuprinde: miere, vin, stafide, căprișor (fuscus), rășină, smirnă, lemn de trandafir, fistic, bitum, trestie parfumată numită obligeană, stevie, ienupăr, mentă... Încerc să-mi imaginez amestecul, în care par a se concentra, subtil, în proporții atent cântărite, ape, munți, vii, grădini, străzi, păduri... Dacă poezia ar putea impresiona nările, cred că versurile Magdei ar fi aureolate de acest miros, făcut din: maluri de pârâu, livezi cu stupi, bucătărie vara, pădure de brazi, asfalt de oraș, biserică, tufiș aprins... I-aș spune *parfumul pythagoreic al lumii*. Ar putea fi povestea Magdei, cuprinsă într-o aromă: născută pentru a percepe și a întruchipa armonia, mereu sub impulsul iubirii, și-a trăit bucuria și suferința până la capăt și a pornit spre lumină, strângând în mâini semnul Crucii. O ursită cu parfum de păgânătate creștinată.

ELISABETA ISANOS

***

O SCRISOARE A MAGDEI ISANOS

În primăvara-vara anului 1944, Magda Isanos, grav bolnavă, se afla împreună cu familia (fiica, părinții și surorile ei), în Argeș, ca refugiați din Bucureștiul bombardat. Atmosfera din cele două sate argeșene, Costești și Drăganu, este descrisă cu umor, în ciuda situației dramatice în care se găseau cu toții din cauza războiului. Scrisoarea îi este adresată unchiului ei, PANAIT ISANOS, fratele tatălui, fost marinar.

Dragă nene Panait și tanti Claudia.

Eu sunt scribul familiei, așa că în numele tuturor vă întreb, ceiace se întreabă astăzi: Dacă trăiți? Dacă nu vi s'a dărmat casa? Dacă v'ați evacuat și unde? Noi am fost întâi la Costești – Argeș, însă cum era localitate cu gară și cu depou, am plecat și de-acolo. Suntem în com. Drăganu tot în jud. Argeș. Aici Silvica e medic de circumscripție – fără leafă și noi colaborăm cu dânsa – mâncând onorariile în natură, oule, untul, laptele și puii. E o asociație destul de plăcută. La Costești a fost bine. Întâi că mai aveam legături cu lumea civilizată, apoi mama făcea clientelă și fetele injecții, cabinetul era în bucătărie, dar totuși se câștigau bani și alimente. Însă afară de alarme, ne mai supărau: căldura și lăutarii, căci casa era între două crâșme cari se concureau într'un mod muzical, ceiace era imposibil de suportat. Între timp, eu - am mai făcut un puseu de reumatism tot la inimă și-am fost iarăși pe punctul de-a părăsi această imperfectă lume. După cum vedeți m'am răsgândit la timp, însă stau tot în pat și vindecarea mea a devenit încă mai puțin probabilă. Totuși mi-ar părea bine să trăesc oricum, numai să nu rămână Zuța fără mamă. Ea vă puteți închipui că-i fericită, toate-aceste călătorii și schimbări o încântă. Aici suntem într'o regiune de dealuri mari și păduri, e aproape o stațiune balneară, un aer foarte bun (450–500 metri altitudine)./.../Tata e la Jimbolia cu Nuța, au aranjat acolo (cu ce-au salvat din Costiugeni) un spital pentru răniți, un medic mai tânăr și administratorul – au plecat înapoi la Costiugeni. La București, casa de pe Popa-Nan e încă în picioare, ai noștri au făcut câtreva expediții și-au adus ceva lucruri (haine și așternuturi) restul, în paza lui Dumnezeu. Aici suntem: Eu, mama, Silvica și cu Eugen,

Veronica și Tolea, Zica și Zuța. Zeby e concentrat. Chiar acum – au venit două scrisori dela tata, e bine sănătos și el și Nuța, s’au mutat și ei de lângă gară. Vremea ne-o petrecem așteptând timpuri mai bune, nădăjduind. Facem gospodărie, mama gătește, fetele scutură, băieții taie lemne și aprovizionează, iar după amezile jucăm cărți în familie. Radio, baie, lumină electrică, gazete, cinematograf, cașicând n’ar fi fost de când lumea. Știrile mai importante le spune un vătășel dela primărie, care mai înainte cântă cu trâmbița ca să adune oamenii. Gazeta, vine odată pe săptămână, casele sunt la distanțe de câțiva kilometri una de alta, așa că nici măcar vecini nu avem. După cum vedeți, ca’n rai. Vă rugăm să ne scrieți un răspuns (la rigoare, mai laconic). Suntem f. îngrijorați de dumneavoastră, de-atâta timp nu avem nici cea mai mică veste. În ce mă privește voi reveni curând; pentru mine e o plăcere să scriu scrisori decând stau în pat. Vă sărutăm cu dragoste, Magda și ceilalți. Sărutări speciale dela Zuța pentru nenea Pomînainte. 17 iunie 944. Drăganu Jud. Argeș, la dispensar

***

MAGDA ISANOS ȘI REVISTELE „VIAȚA BASARABIEI” ȘI „ÎNSEMNĂRI IEȘENE”

Prima revistă serioasă în care publică Magda Isanos a fost *Viața Basarabiei*, în care a apărut poezia *Ploaie* (3, nr. 3, martie 1934). Era atunci elevă în ultimul an de liceu. Este posibil ca accesul în paginile revistei (dacă se pune problema unei facilitări) să-i fi fost înlesnit de mătușa ei, dr. Elena Alistar, ea însăși publicistă, importantă figură politică și culturală a Basarabiei.

Magda Isanos a publicat în *Viața Basarabiei* poeziile *Rochia* (4, nr. 11-12, nov.-dec. 1935), *Dorința* (5, nr. 1, ian. 1936), *Grădinărie* (5, nr. 1, ian. 1936), *Atavism* (5, nr. 3-4, mart.-apr. 1936), *Toamnă* (5, nr. 3-4, mart.-apr. 1936), *Dimineața* (1, nr. 2, 8 ian. 1939) Peste un an, în 1940, *Viața Basarabiei* își va înceta apariția în condițiile istorice știute.

Nu întotdeauna faptul că un scriitor publică în paginile unei reviste înseamnă și identificarea lui cu programul acesteia. Aceasta se poate verifica în cazul raporturilor dintre Magda Isanos și revista *Viața Basarabiei*, și voi încerca să explic de ce.

Editată de Asociația Culturală *Cuvânt Moldovenesc* (înființată în 1931), directorul ei fiind Pan Halippa, *Viața Basarabiei* era menită să propage, literar vorbind, programul Asociației, și anume : « crearea, ajutorarea și susținerea faptelor de cultură națională și educație cetățenească », « să ajute Basarabia în scop de a progresa pe calea culturii naționale, educației cetățenești, încurajând-o și sprijinind-o în toate începuturile bune. » Era deci o continuare a programului Astei Basarabene, promovat de *România Nouă* a lui Onisifor Ghibu, în anii

primului război mondial și după. Termenul *național* are în acest context alt înțeles decât în mod obișnuit : el se referă strict la Basarabia, ca entitate autonomă, cu specificul ei de neconfundat. În anii frământați ai războiului și ai revoluției ruse, Pan Halippa, ca și Elena Alistar de altfel, au fost inițial adepții autonomiei, apoi ai unei uniri federative, în sensul păstrării individualității provinciale, la urma urmei o concepție modernă, care capătă tot mai multă valoare în Europa de azi. Ei nu doreau un regim centralist, dar asta a fost forma la care s-a ajuns în final. Eforturile culturale care au urmat aveau ca scop păstrarea identității basarabene în contextul mai larg românesc, cum spune de pildă și Alex. Burlacu, în prefața la volumul *Scriitori de la Viața Basarabiei*, Chișinău, Hyperion, 1990 : « Publicația a fost o tribună care, înainte de toate, a propagat spiritul autohton. » După o sută de ani de dominație străină, basarabenii își păstrasera reflexele de apărare a specificului național, dar acestea, după Unire, nu se mai justificau. Efortul de a-l pune în evidență avea aerul unui recul în timp.

Linia revistei *Viața Barasabiei* nu era de natură să-i asigure anvergura de largă cuprindere națională și în același timp un loc important în spațiul cultural românesc. Autohtonul accede la universal, e drept, dar prin geniu (Creangă), prin sezișarea a ceea ce este universal valabil în locul și timpul respectiv. Aici intervine « ruptura » între programul revistei *Viața Basarabiei* și poezia Magdei Isanos.

Interesant și grăitor mi se pare faptul că în sinteza « Anul literar 1938 în Basarabia », apărută în nr. 1 pe 1939, poetul N. Costenco nici nu pomenește numele poetei, recunoscând totodată că în viața literară

basarabeană « totul se petrece într-o tihnă vrednică de timpuri fără memorie, în deplin dezacord cu ritmul vremii actuale ». Sunt menționați totuși, laudativ, George Meniuc, Vl. Carnavali, V. Luțcan, Bogdan Istru, Pan Halippa, Iacob Slavov, S. M. Nica ș.a.

Un alt episod semnificativ: în 1939, în nr. 2-3, febr.-mart., la rubrica *Reviste*, sub titlul simplu *Cronica*, se vorbește despre *Jurnalul literar*, care apărea atunci la Iași și la care Magda Isanos colabora; în rubrică era reprodusă poezia ei *Dimineață*, apărută în *Jurnal...*, cu următoarea introducere: « Pentru noi e o plăcere deosebită de a constata, printre colaboratorii acestei foi, prezența unei Basarabence, *Magda Isanos*. Reproducem poezia *Dimineață*, din nr. 2 al *Jurnalului literar*, pentru a împrospăta în memoria cititorilor noștri numele unei vechi colaboratoare a revistei noastre, dar care, pare-se, a uitat de existența noastră. » Pasajul are tonul unui reproș.

Magda Isanos se îndepărtase, desigur aparent, nu atât fizic prin faptul că locuia la Iași, cât mai ales prin poezia ei, care ieșea din tiparul culorii locale, de explicită aderență la peisaj: era universal românească, deci și basarabeană în esență. Nu este suficient să-ți intitulezi, ca unii, poezia *Rapsodie basarabeană*, pentru ca ea să și sune ca atare, Iată, în schimb, întreaga Basarabie, nenumită dar sugerată perfect:

Era hotar și liniște-n hotare

De s-auzea cum florile trosnesc

Ca niște-aripi de înger care cresc

Departa-n mari grădini neștiutoare...

(Magda Isanos, *Dimineață*)

Astfel de versuri, deși fără pretenția de fi locale, spun tot ce se poate spune despre o priveliște din Basarabia.

Interesant, dar trist, mi se pare și faptul că poeziile Magdei Isanos nu au ocupat niciodată în paginile *Vieții Basarabiei* prima sau primele pagini, rezervate altor autori, beneficiari ai unei promovări entuziaste.

Din toamna anului 1934, Magda Isanos era studentă (la Drept și la Filozofie) a Universității din Iași. După cum se știe, mediul literar și cel universitar se intersectau adeseori ; după ce Gr. T. Popa, doctor și profesor de anatomie la Facultatea de Medicină a înființat *Însemnări ieșene*, a cooptat-o pe studenta Magda Isanos printre colaboratorii revistei și i-a publicat poezia *Dragostea mea* în nr. 17-18/15 septembrie 1936, pe prima pagină, la loc de cinste. Magda Isanos a fost printre colaboratorii *Însemnărilor ieșene*, până în 1940, luând parte și la ședințele revistei, un fel de cenaclu, desfășurate la Amfiteatrul de Anatomie al Facultății sau, pe vreme propice, sus la Copou, într-o grădină de vară, sub « președinția » lui Sadoveanu.

Revista *Însemnări ieșene* se voia continuatoare a *Convorbirilor literare*, al căror program îl publicase cu ocazia comemorării *Junimii* (I, nr. 15-16/15 august 1936). « Decalogul » *Junimii* prevedea printre altele (punctul 7) « Liberarea de domnia formei goale, a gustului mediocru și a patriotismului falș înțeles ».

Despre Magda Isanos se poate spune că a fost un « copil » al *Însemnărilor ieșene*, de al căror cerc s-a atașat spiritual și existențial. Revista ieșeană i-a « sărbătorit » fiecare apariție prin așezarea poeziilor ei la loc de cinste, și e meritul acestei reviste de a fi înlesnit primele succese « de public » ale poetei.

ELISABETA ISANOS

***

CUPRINS :

-POEME DE MAGDA ISANOS (pag 1)

Pomii cei tineri

Cine va cânta

Departa sunt volburi

Nu știu cum s-a făcut

Lampa

În diminețile clare

Clipă, desfă-ți aripile

Viață, nu mă părăsi

Auz

Amiaza

Înger din lumină

Când cel iubit

Flori

Întoarcere

Copilăria mea

Multe chipuri

Noapte

Cerul acela

Primăvara

Mă scald în zi

Pădurea

Cavalerul

Mama

Ion

Dimineață de primăvară

Zei

-CUM ERA MAGDA ISANOS, evocare de Elisabeta
Isanos (pag 25)

-O SCRISOARE A MAGDEI ISANOS (pag. 35)

-MAGDA ISANOS ȘI REVISTELE *VIAȚA
BASARABIEI ȘI ÎNSEMNĂRI IEȘENE* (de Elisabeta
Isanos)